

Dicționare și instrumente digitale utile nu doar traducătorilor

Božetěch DAVID
translator juridic autorizat, Ostrava

Ultimul deceniu al secolului trecut a adus multe schimbări în diferite domenii. Una din modificările substanțiale, deosebit de utile, poate fi considerată generalizarea utilizării calculatoarelor personale și accesibilitatea tot mai largă publicului.

Pătrunderea acestor instrumente de HW și de SW în domeniul lucrărilor birotice, de proiectare, în școli și institute n-a putut să nu atingă și **dezvoltarea predării limbilor străine**, dar și domeniul traducătorilor. Din acest motiv programatorii care au lucrat pe aceste PC-uri căutau posibilitățile de a realiza primele dicționare digitale. Începând cu cele mai simple cum a fost de exemplu dicționarul LINGUA lucrând încă în sistemul de operare DOS, care cuprindea în afară de engleză, franceză și germană. La ora actuală avem la dispoziție o serie dicționare sofisticate multimedia și enciclopedii inscripționate pe CD-uri sau DVD-uri.

Editorul de text T602 a fost un program foarte simplu realizat doar pentru a atrage atenția asupra cuvântului care trebuie modificat nefiind în baza de date de cuvinte fără să aibă un program complet de prelucrare a textelor. Dar fusese un punct de falie deoarece a înlocuit mașina de scris. Programul a mai conținut două dicționare englez și german.

Prin **lansarea sistemului de operare Windows** s-a deschis o nouă etapă de dezvoltare a programelor. Au apărut multe tipuri de dicționare digitale dar numai pentru limbi de largă circulație, care, se bucurau de o căutare imensă și constantă. Unul din acestea era dicționarul digital WINDICT. Căutând tot timpul un dicționar digital de limba franceză atât în Cehia cât și în străinătate am dat, cu totul întâmplător, la noi la Ostrava, de un produs **WinGED 2000** (Windows Germany and English Dictionary) care conținea în afară de engleză, germană și franceză jinduită de mine, chiar și rusa, spaniola chiar și italiana la un preț convenabil.

După ce mi-am încărcat calculatorul cu acest produs, m-am obișnuit să-l folosesc foarte repede. Era mult mai comod având posibilitatea de a avea pe ecranul calculatorului totodată textul tradus și dicționarul de lucru. Tastam cuvântul dorit într-un câmp și imediat programul mi-a dat într-un alt câmp traducerea. Când era vorbă de un cuvânt ceh atunci printr-un simplu clic cu mausul pe iconița limbii îmi apărea cuvântul respectiv și în alte limbi de care dicționarul WinGED dispune. Numai atunci când nu mi-a oferit nimic am fost nevoit să recurg la căutarea clasică în grămada mea de dicționare. Motoarele de funcționare mi s-au părut foarte simple dându-mi posibilitatea de a adăuga alte cuvinte sau sensuri ai termenilor ce nu erau trecuți și le găsisem în dicționare livrești.

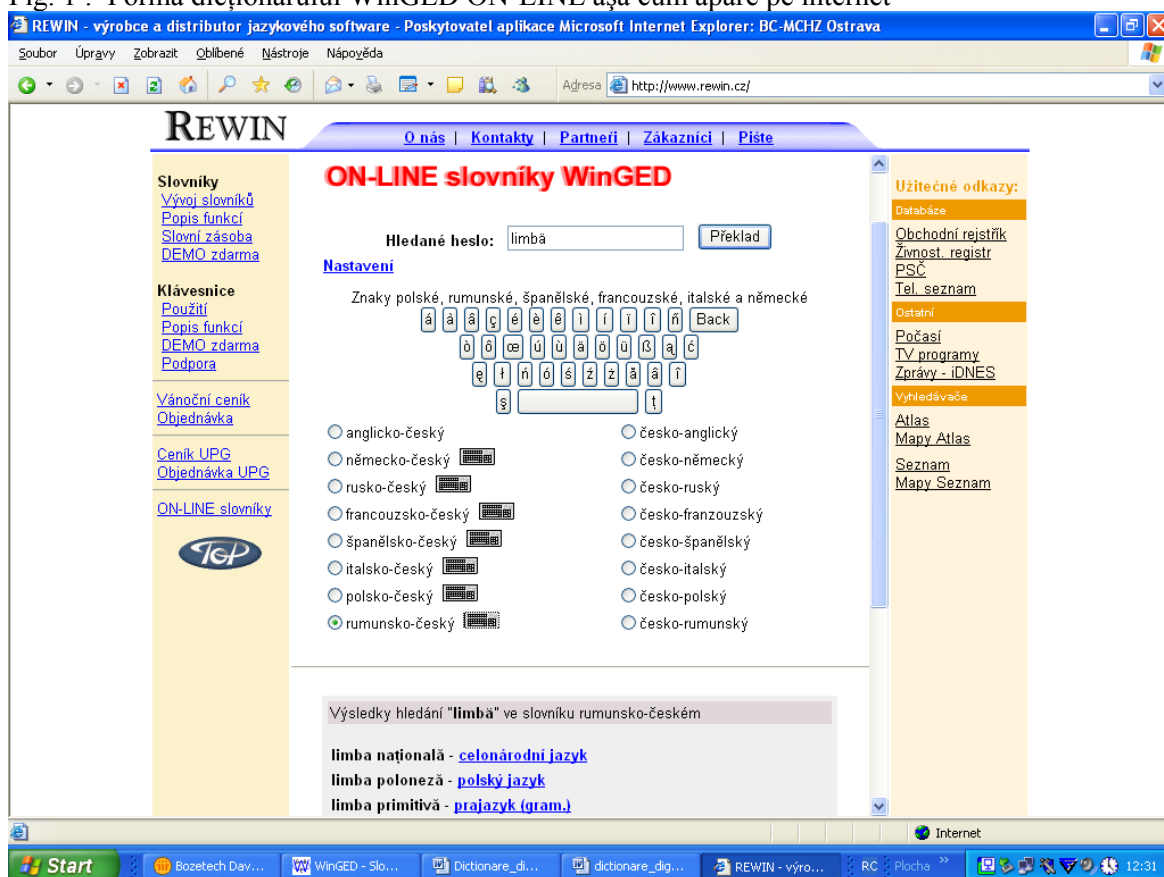
După ce m-am familiarizat cu acest dicționar și citind cu atenție modul de utilizare, am descoperit că există și o posibilitate să-mi creez un dicționar propriu utilizând SW-ul WinGED, atunci de mi-a venit ideea de a face un dicționar ceh-român, român-ceh doar pentru mine să-mi ușurez munca de traducător, deoarece multe firme din diferite domenii îmi cereau să-le fac un dicționar al lor propriu tipic pentru domeniul de activitate pe care îl reprezentau (de industrie textilă, de chimie industrială, de transport, de construcții civile etc.).

La una din convorbiri telefonice cu prietenul meu Relu Istrate din toamna anului 2001, i-am explicat ce soluție am găsit pentru a realiza un dicționar digital bilingv român-ceh și ceh-român argumentându-i că va fi un lucru benefic atât pentru vorbitori cehi de limba română cât și românilor pasionați de limba cehă. Îmi spusese atunci că e bolnav (credeam că are gripă) și că este foarte ocupat, dar totuși l-am convins și a acceptat colaborarea oferită. Îl asiguraseram să nu-și facă griji că eu, cam în doi - trei ani, am să completez fișierele din calculatorul cu lexicul ales și el doar va verifica sensurile și va face eventualele modificări necesare. I-am explicat într-o lungă scrisoare toate detaliile proiectului meu (el fiind mai mult lingvist nu se prea pricepea la calculatoare, iar eu fiind inginer tehnic mai puțin pe tărâmul literelor, ne completam reciproc extraordinar). Ce surpriză neplăcută am avut când eu terminasem „partea mea” dându-i un telefon în iunie că vin să-i predau CD-ul pentru revizuire – dicționarul cuprinzând atunci cam 75 000 de câmpuri de cuvinte – dar am aflat că murise.

La ora actuală acest dicționar multilingv este comercializat de firma **REWİN, s.r.o.**, dicționarele sunt afișate pe internet pe adresa www.rewin.cz (vezi fig. 1). Dicționarul român-ceh și ceh-român l-am completat și revizuit astfel încât la ora actuală, în ediția reapărută la începutul acestui an, are peste 110 000 de câmpuri de cuvinte, dar totuși n-am reușit să mă folosesc de toate

posibilitățile ce ne oferă programul firmei pentru că este o muncă enorm de dificilă care cere foarte mult timp și mi-a consumat aproape energiile în ultimii cinci ani.

Fig. 1 : Forma dicționarului WinGED ON-LINE așa cum apare pe internet

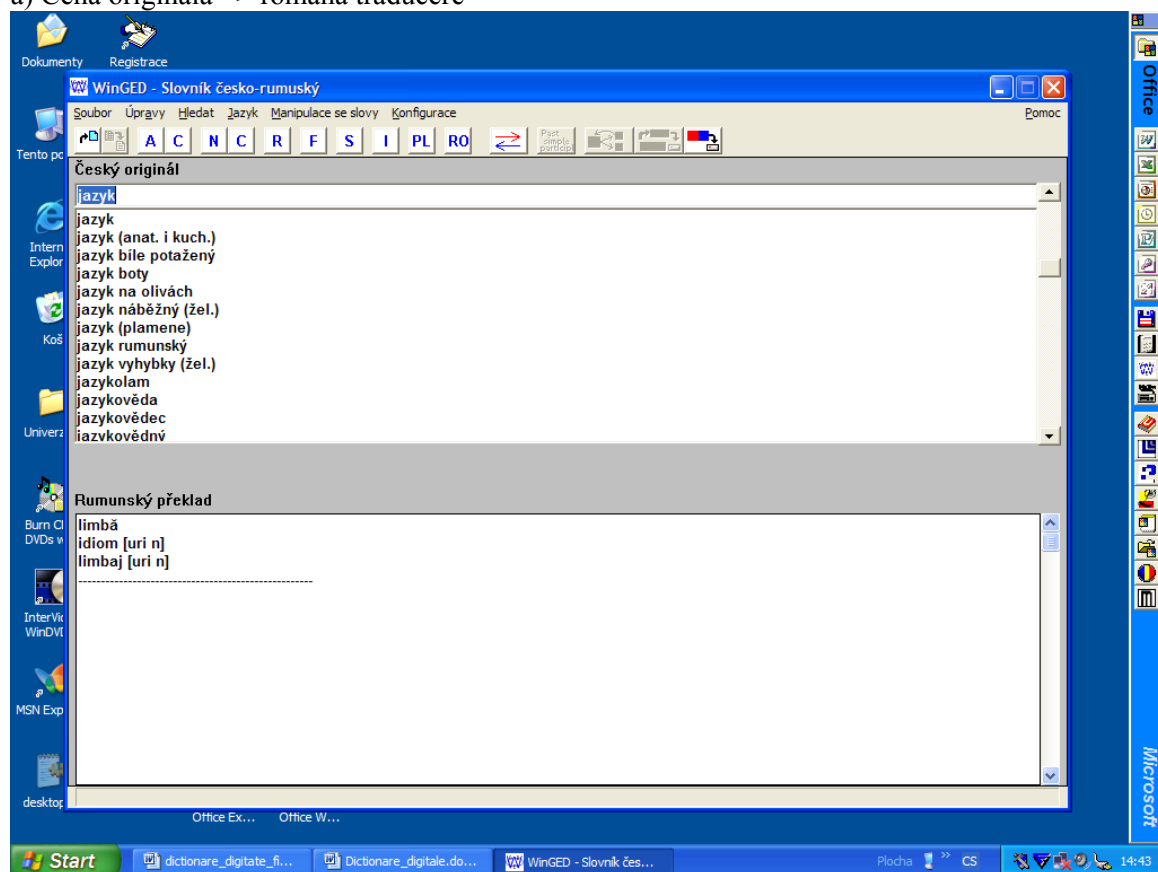
Acest dicționar digital WinGED (fig. 2) nu este prea exigent în ceea ce privește hardware. Instalația pe calculator poate fi făcută complet sau parțial (o parte din SW rămâne pe CD dar în acest caz răspunsurile sunt mai lente) :

procesorul	min. 80386
memoria RAM	min. 4 MB
locul liber pe HDD	min. 100 MB în cazul instalației complete
mecanica CD ROM	rezoluția de 800x600

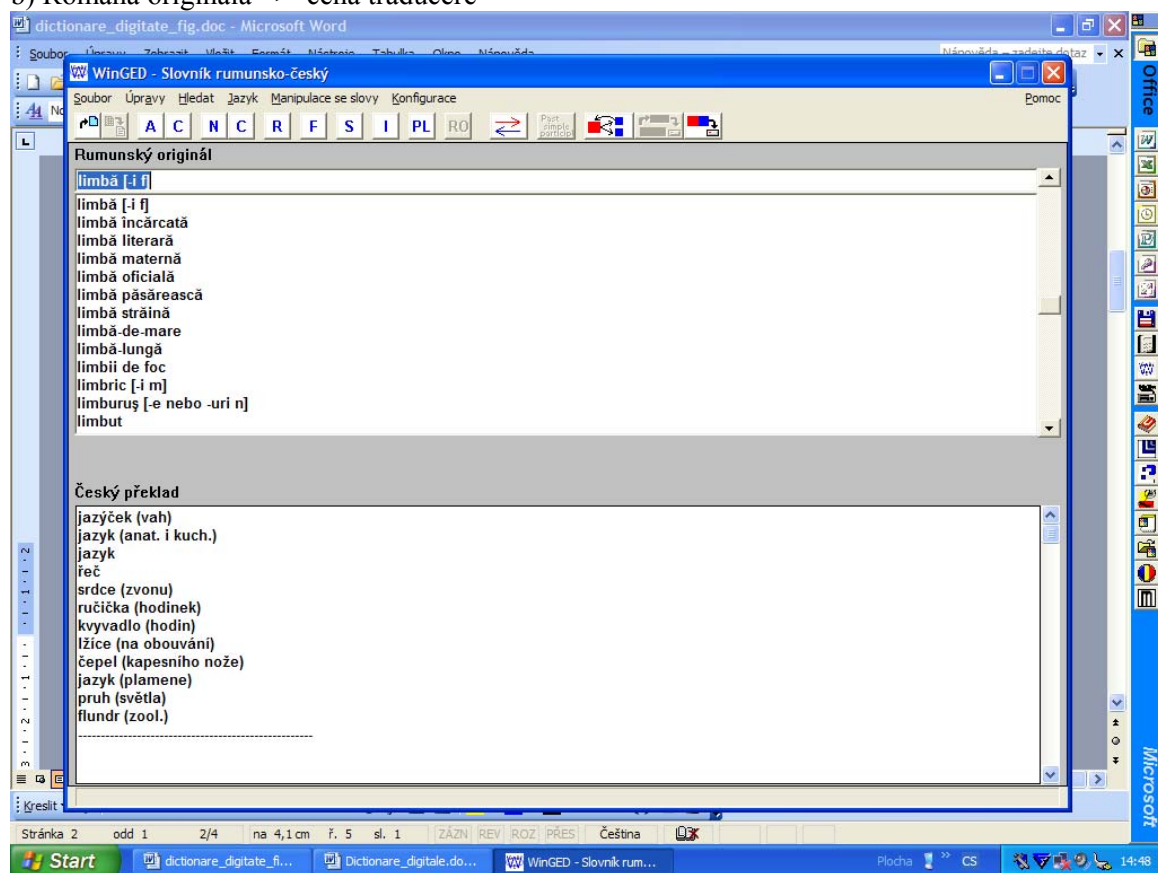
Crearea lexicului acestui dicționar mi-a fost facilitată în primul rând de șederea mea fertilă din timpul studenției, într-o primă etapă la Iași urmând cursurile de limba română la Universitatea I.A.Cuza, unde m-am cunoscut cu Relu Istrate și apoi la Politehnica din București – Facultatea de Chimie între anii 1975-80 dobânzind un mare bagaj de cunoștințe. Chiar atunci simțeam nevoia de un bun dicționar modern universal. În al doilea rând, și nu mai puțin important, era faptul că între anii 1995 – 2000 au început unele firme din Moravia (poate și din Boemia, dar nu știam de ele fiind relativ „izolat” la Ostrava dar având o perfectă legătură cu România unde călătoream des și în interes de serviciu întorcându-mă acasă întotdeauna cu valize pline de cărți și de documente) să pătrundă pe piața română fie să cumpere produsele românești fie să vândă pe cele cehești.

Fig. 2: Dictionarul WinGED instalat pe PC

a) Ceha originală => româna traducere

b) Româna originală => ceha traducere

Oameni de afaceri cehi care au hotărât să-și desfășoare activitățile lor comerciale în România sau Republica Moldova aveau nevoie de traduceri care se refereau la documente de legalizare menite a certifica activitățile lor (contracte de vânzare-cumpărare, de antrepriză, de comision, procuri, certificate, agremente tehnici, declarații fiscale și tot felul de acte, documente, formulare și așa mai departe). Numai pomenesc dificultățile pe care întâmpinam la aceste traduceri nedorind să dezamăgesc clientul care avusese încredere în mine. Deci, și cu aceste cunoștințe obținute prin traduceri am îmbogățit lexicul vocabularului de nouă generație demn începutului noului mileniu.

Vocabularul conține cuvinte, expresii, locuțiuni verbale uzuale, idiomuri, cele mai frecvente proverbe, denumiri geografice, nume proprii, neologisme ș.a.m.d. Marele avantaj acestui dicționar este actualizarea lui practic instantaneu. Cum apare un cuvânt nou el poate fi introdus ușor de utilizator și stocat în memorie și la nevoie când se uită se poate regăsi ușor. Dicționarul cuprinde și termeni tehnici, termeni din domeniul medicinei, ai tehnicii de prelucrare a datelor, ai științelor naturale, terminologia utilizată în comerț, sectorul bancar și de agenți economici.

Crearea dicționarului digital a necesitat să introduc anumite **simplificări**. De exemplu verbele românești sunt prezentate fără „a”, deci în loc de *a fi* acest verb se găsește în dicționar sub *fi*. Dacă este vorba de un verb reflexiv atunci în loc de *a se spăla* în dicționar un astfel de verb este prezentat ca *spăla se*. Cuvântul din câmpul respectiv este urmat de o notă gramaticală în paranteză, acolo unde am simțit că este cazul. De exemplu după verbe în paranteze drepte am indicat modul de conjugare la persoana întâi sau la persoana a 3-a singular. De exemplu coborî [-ăsc], la majoritatea substantivelor am indicat în paranteze drepte forma lor la plural, de exemplu termen [-i, m] sau termen [-e, f]. În anumite cazuri în care sensul depinde de felul de pronunțări am indicat această deosebire vier [-i m]; výsl. vjer (kanec) ; vier [-i m] ; výsl. vjer (vinař, hlídač vinice). Deoarece formarea genului feminin și a pluralului la adjective și adverbe se face în limba română după reguli oarecum ferme m-am hotărât să indic numai în cazul unor excepții care prezintă deosebiri semnificative.

Dicționarul conține într-o măsură restrânsă și cuvinte vulgare pe care le-am marcat cu abrevierea vulg.

Pentru alcătuirea dicționarului am avut la dispoziție următoarele surse:

Boatcă, M., Boatcă, S., Crihană, M., *Gramatica limbii române – explicată și cu exerciții*, București: Editura EDITCONSTRUCT, 2000.

Canarache, A., Breban, V., *Mic dicționar al limbii române*, București: Ed. științifică, 1974

Constantinescu, S., *Mic dicționar de cuvinte perechi*, București: Ed. Albatros, 1976

Coteanu, I., Seche, L., Seche, M., *Dicționarul explicativ al limbii române*, București: Academia, 1975

Dobrițoiu, T., *Dicționar ceh-român*, București: Ed. științifică, 1978

Felix, J., Křečan, A., Bláha, J., *Rumunsko-český, česko-rumunský kapesní slovník* Praha: SPN 1971

Klimeš, L., *Slovník cizích slov* Praha: SPN, 1981

Macrea, D. *Dicționar de sinonime* 1975

Pfaffenberger B., Wall D. *Dicționar calculatoare & internet* București: Teora, 1999

Seche, L., Preda, I. *Dicționar de sinonime*, București: Internațional, 2003

Staca J. *Rumunsko-český slovník*, Praha: SNP, 1961

Trávníček, F., *Slovník jazyka českého*, Praha: SN, 1952

***, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București: Ed. științifică, 1978

***, *Dicționar român de neologisme*, București: Ed. Rotech pro, 2000

***, *Pravidla českého pravopisu*, Olomouc, Fin, 1997

***, *Îndreptar orografic, ortoepic și de punctuație*, București: Ed. academiei, 1971

*** *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București: Ed. științifică, 1969

În afară de sursele prezentate mai sus am folosit și alte cărți și enciclopedii, m-am inspirat citind o mulțime de ziare, reviste și site-urile accesibile la internet: www.primapagina.ro, www.ziare.com, sau diferite site-uri profesioniste ale firmelor cu care colaborez sau corespondam: www.proteus.ro, www.tradu.ro, www.vocabular.ro, www.acasa.ro, www.flux.md, precum și urmărind emisiuni la diferite posturi românești de televiziune care se pot prinde pe teritoriul ceh.

Un dezavantaj al dicționarului WinGED este că nu se poate marca accentul în cuvinte acesta fiind în limba română instabil dar acest inconvenient îl consider neglijabil față de avantajele ce ne oferă și poate încă oferi acest software.

Câmpurile de cuvinte sunt ordonate în partea originală română în ordinea alfabetului român iar în cea cehă în ordinea alfabetului ceh.

Iar pentru **scrierea corectă** a cuvintelor românești sau cehe din punct de vedere ortografic este necesar să se seteze pe bara inferioară de Windows tastatura pentru limba română sau cehă din meniul panoului de control – tastaturi selectând-o pe cea de care aveți nevoie.

Utilizatorul acestui dicționar poate să ajungă la exigențe noi atât din punct de vedere gramatical (cu ar fi lărgirea formelor gramaticale a cuvintelor sau indicând accentul printr-o notă), cât și privind completarea vocabularului cu propria sa sursă din toate domeniile ale activităților derulate în prezent.

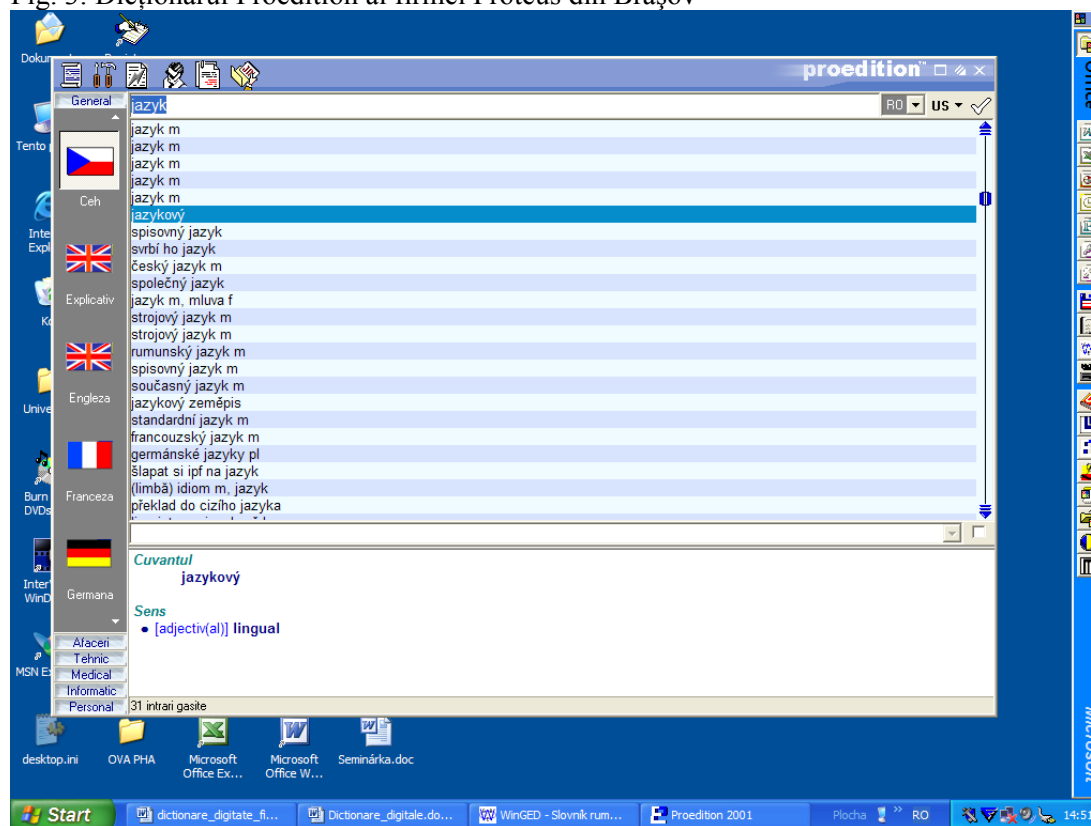
Mi-aș dori ca tuturor utilizatorilor acestui dicționar să le devină un instrument de utilizare cu o eficiență considerabilă. Aș fi recunoscător să primesc observații sugestive atât în ceea ce privește selectarea lexicului cât și morfologia.

Un **alt program de dicționare** digitale pe care aș dori să vi-l prezint este Traducător sincron și Glăsuitoare în nouă limbi **ProEdition™ 2001** al firmei **Proteus Grup** din Brașov (www.proteus.ro) (fig. 3). Pe lângă cel mai bogat tezaur – peste 13,7 milioane cuvinte și lucru direct cu /pe text, programul și pronunță cuvintele datorită subprogramului auditiv, expresiile și propozițiile în șapte limbi din cele nouă.

Structura dicționarelor disponibile:

ROMÂNĂ								
engleza	franceza	germana	italiana	spaniola	maghiara	rusa	greaca	ceha
General	General	General	General	General	General	General	General	General
Afaceri	Afaceri	Afaceri	Afaceri	Afaceri	Afaceri	Afaceri		
Tehnic	Tehnic	Tehnic	Tehnic	Tehnic	Tehnic	Tehnic		
Medical								
Informatic								

Fig. 3: Dicționarul Proedition al firmei Proteus din Brașov

Alte dicționare de limba română sub formă digitală sunt produse multimedia ale firmei Litera.ro în Colecția de mari dicționare ale limbii române – Dicționar ortografic electronic (75.000 de

cuvinte) (fig. 4), Noul dicționar explicativ al limbii române (fig. 5), Marele dicționar de neologisme, Noul dicționar universal al limbii române, Dicționar de sinonime și antonime.

Pentru ca traducerea să fie perfectă sub toate aspectele, și profesionist redactată, n-ar trebui să conțină nici greșeli de tipar care se înlătură ușor utilizând unul din **corectoare electronice ale limbii române**.

Primul produs pr care aș dori să-l menționez este **Corectorul electronic al limbii române RomSP** (fig. 6) cuprinzând circa 1.000.000 de cuvinte în paradigmă care ne permite să realizăm verificarea și corectarea textelor culese în editorul de texte MS Word 97, 2000, utilizând garniturile Times New Roman CE, Courier New Ce Arial Ce. Și aici există completarea inventarului cu noi cuvinte. RomSP oferă sugestii și în cazul când cuvântul conține două sau mai multe greșeli ni se dă posibilitatea de a alege forma gramaticală a textului fie cu „î” fie cu „â”. Oricum este un instrument util de lucru și de informare pentru toți utilizatorii de calculatoare interesați de limba română

Fig. 4: Dicționarul ortografic al grupului editorial Litera

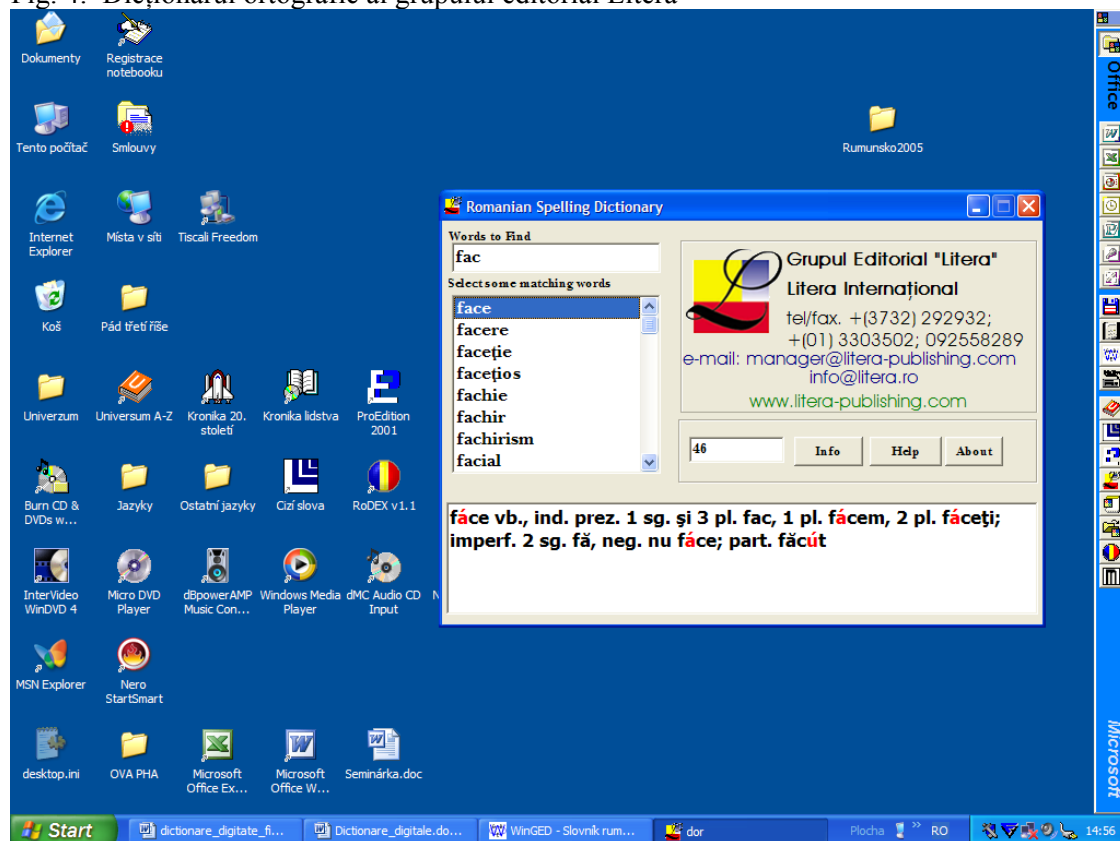

Fig. 5: Dicționarul explicativ profesionist al firmei Litera Internațional

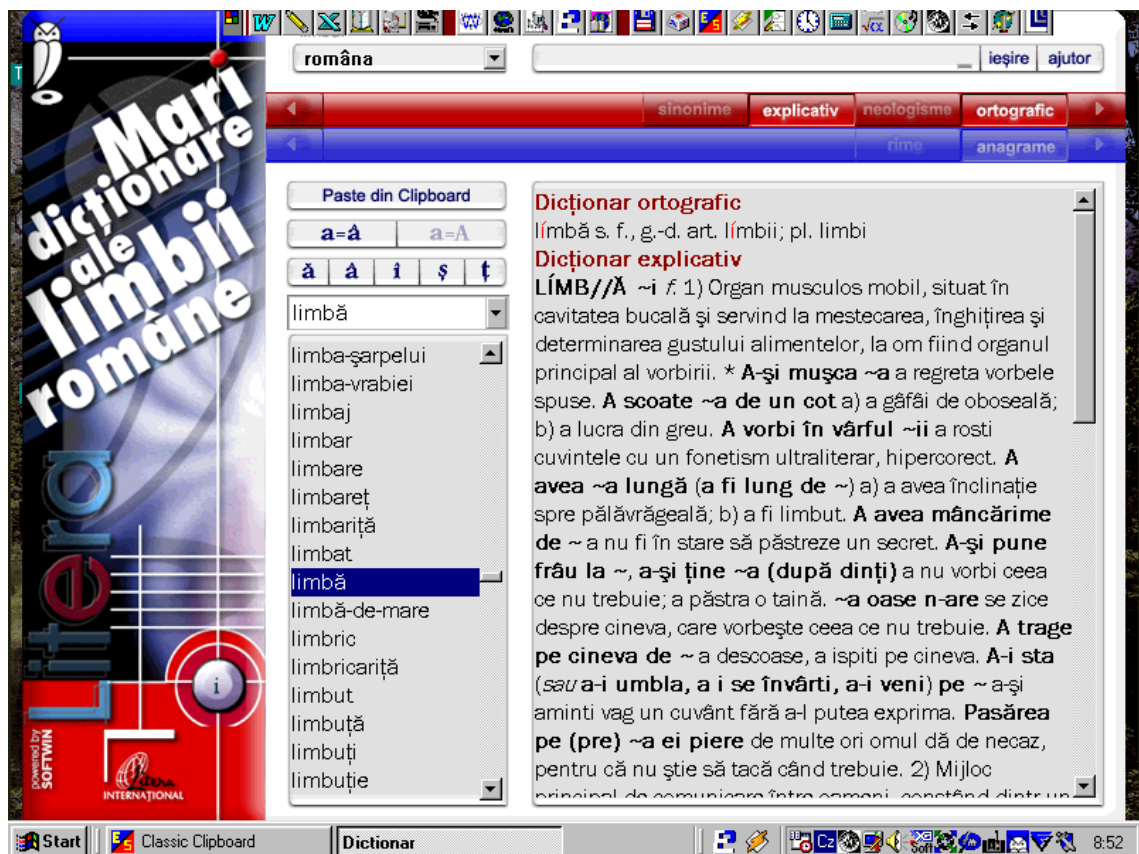

Fig. 6 Corectorul electronic al limbii române care permite adăugarea cuvintelor și a sensurilor noi. Prin selectare se alege cuvântul potrivit și se confirmă prin OK.

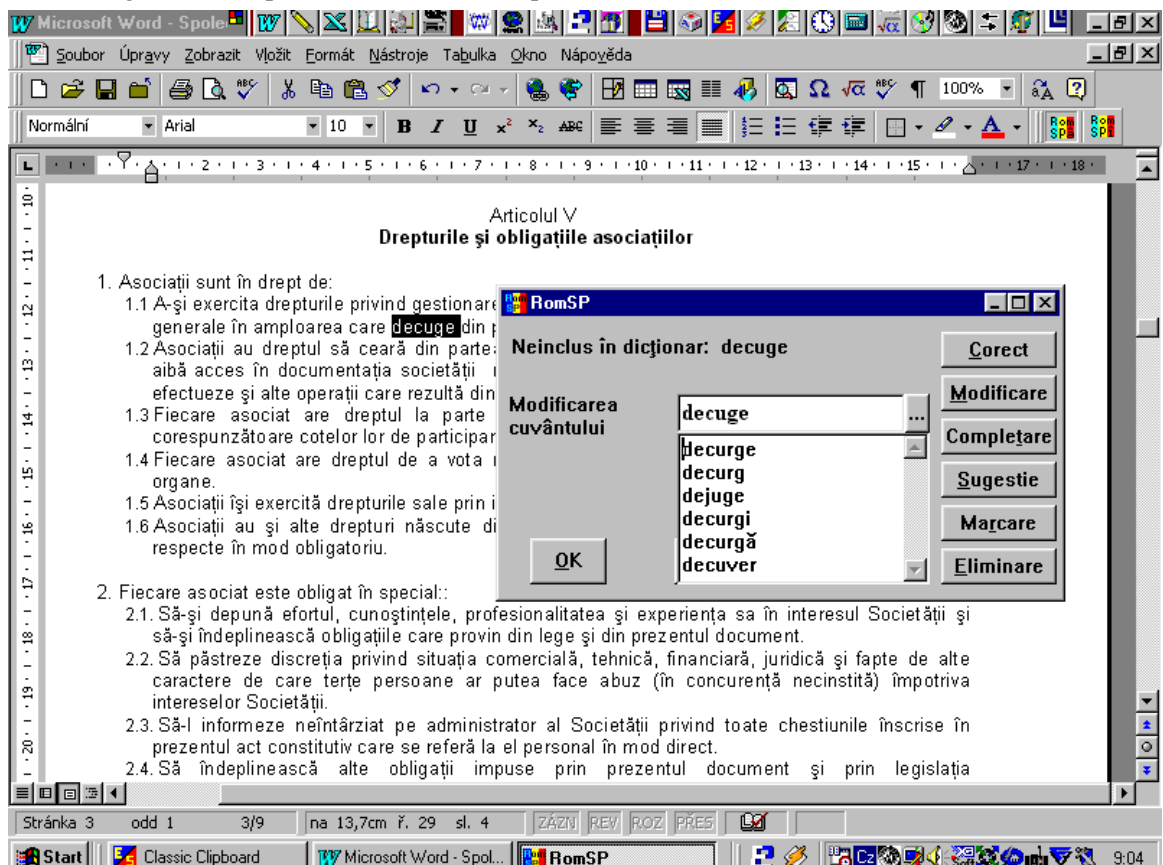
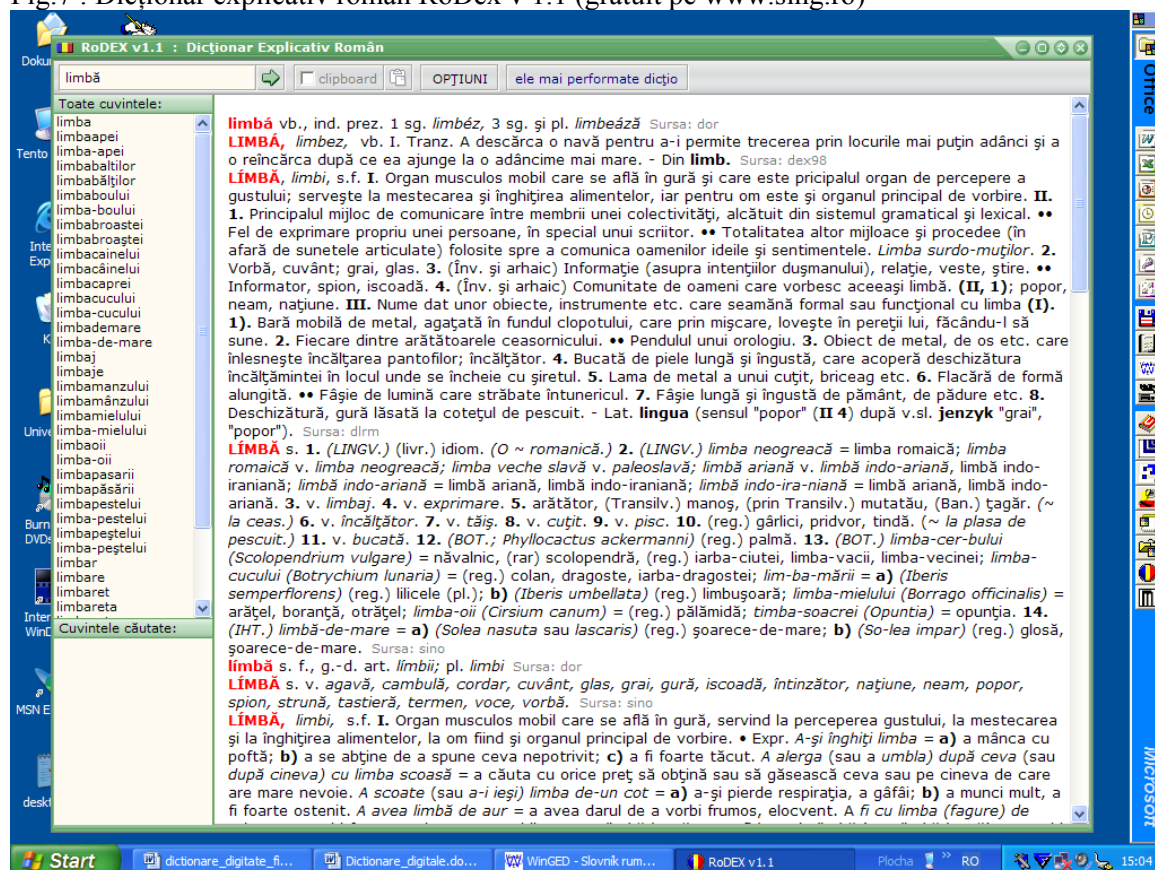

Fig.7 : Dicționar explicativ român RoDEX v 1.1 (gratuit pe www.sing.ro)

Cu mare respect îi mulțumesc auditoriului pentru atenția acordată bucurându-mă în sufletul meu modest că am contribuit și eu cu o boabă la promovarea culturii, civilizației și a limbii române în nordul și sud estul regiunii Morave, mulțumindu-le totodată atât familiei domnului profesor doctor Gavril Istrate și în mod special lui Gabriel Istrate decedat cât și celui mai bun prieten, fostului meu coleg de facultate și de cameră domnului ing. Karol Kiss, fără ajutorul cărora n-aș fi învățat limba română cum am reușit să o învăț.

V tomto článku je krátce představen elektronický slovník prostředky, které mohou být používány pro překlad při ve výuce cizím jazykům, zde se zaměřením na rumunštinu. SW WinGED, vlastněný společností REWIN, s.r.o. poskytuje dalších 6 slovníků kromě česko – rumunského a rumunsko - českého. Jsou zde uvedeny i existující výkladové elektronické slovníky rumunského jazyka. Zmíněn je i jazykový korektor – opravních, velmi užitečný pomocník při psaní dokumentů na osobním počítači.

In this article are shortly presented electronic dictionaries and instruments, which could be useful for the translations and learning foreign languages in this case the Romanian. The SW WinGED, which is owned by the company REWIN, s.r.o. you can offer the next other 6 languages excepting the Romanian – Czech and Czech – Romanian language. There are indicated also other monolingual dictionaries of Romanian language. There are mentioned also the digital corrector of keying mistakes and forms of the words in the written texts using PC.